

kravet om «Rett mann på rett plass». I sammenheng med utnyttelsen av folkets vernekræfter blir dette slagord ført ut i to postulater av tilsynelatende innlysende selvfølgelighet:

- en mann gjør best nytte i forsvaret på en plass hvor han kan bruke sin sivile faglige utdannelse og erfaring,
- det moderne og høyt utviklede tekniske materiell krever det best mulige personell for å komme til sin rett.

Tross sin sterke appell til den sunne fornuft er resonnementene imidlertid bare av begrenset verdi. Dersom man tar utgangspunkt i en analyse av kravene til personellet under militære operasjoner i dagens og morgendagens stridsmiljø, vil man utvilsomt komme til at det viktigste er ikke personellens militære eller faglige ferdigheter, — men derimot dets intellektuelle holdning og emosjonelle stabilitet. Dette er antagelig alment akseptert når det gjelder lederen og offiseren. Like riktig er det imidlertid når det gjelder soldaten. I det korte felttog i Norge 1940 kom dette også frem, og general Lindbäck-Larsen uttrykker det slik i sin bok:

«Det som ikke holdt mål i operasjonene i fiendens flanker og i angrep, og som så ofte brøt sammen i forsvaret, var «geværinfanteriet». Det som iallefall i Norge bestemmer landforsvarets yteevne er i høy grad geværinfanteriet. Alle andre ledd i forsvaret kan gi geværinfanteriet en støtte av større eller mindre verdi, og vil være bestemmende for hvordan geværinfanteriet kan brukes. Men ingen del av forsvaret kan erstatte geværinfanteriet om dette svikter. Felttoget i 1940 forteller derfor klart at den rette mann på den rette plass betyr at våre intellektuelle, moralske og fysiske best utrustede trenes bedre ved geværinfanteriet enn noe annet sted i forsvaret.»

Andre analyser og vurderinger av erfaringene fra væpnede konflikter som har funnet sted etter den 2den verdenskrig, støtter og forsterker dette syn.

I den situasjon som vi således står overfor er de to hovedelementer: I utdannessamfunnet vil etter hvert 40—50% av den mannlige ungdom søke akademisk eller annen høyere utdannelse. I et lite land som er avhengig av et mobiliseringsforsvar for å trygge sin eksistens og sin handlefrihet, utgjør denne utvikling på utdannelsiden både en betydelig forsvarsreserve og en utfordring. Utfordringen ligger i første rekke til det militære lederskap på alle plan, som skal utdanne denne ungdom til gode soldater, og om nødvendig lede den i forsvaret av landet. Utfordringen krever også at vår ordning og våre metoder innrettes slik at denne høyrstående ungdom ikke bare kommer på den plass i mobiliseringsforsvaret hvor hver enkelt kan yte sitt beste etter sine forutsetninger, men også at han selv aksepterer den rolle som blir ham tildelt enten det er som befalingsmann eller menig soldat.

For at den ungdom som har et høyt utdanningsnivå skal få tilfredsstillende sine naturlige behov for utfoldelse, vil det være nødvendig at vi på den militære sektor ser nærmere både på det lederskap som utøves, og på de treningsmetoder som benyttes. For å lykkes i denne vanskelige oppgave også i fremtiden ville det være ønskelig at vi kunne skape en øket anseelse for den alminnelige soldat, — en anseelse som står i rimelig forhold til viktigheten av hans oppgave for land og folk. Og arbeidet for denne økte anseelse må sikkert starte innenfor forsvaret selv, — den vil omfatte det grunnsyn som det militære lederskap bygges på, og vil gi seg utslag i øket respekt for soldaten som individ.

For å illustrere hva jeg mener, vil jeg gjerne bruke et eksempel

fra den aller nyeste krigshistorie. Det er ikke hermed min hensikt å ta standpunkt i konflikten mellom jøder og arabere. Det jeg imidlertid vil understreke er at i juniorkrigen i 1967 var den seirende part totalt underlegen, både hva angår tallmessig styrke og det materielle utstyr. Når utfallet allikevel ble som det gjorde, må årsaken trolig tilskrives overlegent lederskap og høyere stridsmoral hos den enkelte mann. Av en svensk studie som er foretatt av årsakene til de israelittiske seire i juniorkrigen, er det bl a anført om lederskap at det kreves av offiseren: «at han i første rekke har et fleksibelt intellekt, og at han er dynamisk. Dessuten skal han ha lett for å kunne tilpasse seg enhver situasjon, hvilket ikke er det samme som opportunisme, men istedet et uttrykk for psykisk stabilitet.

Han skal videre ha kjennskap til og forståelse for det moderne menneske, som skal behandles etter sine åndelige og sosiale forutsetninger. Man antar at det moderne menneske — riktig behandlet kan utføre prestasjoner som ikke står tilbake for de tidligere generasjoner».

Selv om lederskapet og de øvrige faktorer som bidro til å virkeliggjøre Israels militære seier sikkert er betinget av spesielle situasjonsmessige forhold, reiser spørsmål seg om ikke det skisserte grunnsyn på lederens egenskaper og på mannskapsbehandlingen også kan ha gyldighet hos oss. Og hvis dette er riktig, vil et slikt grunnsyn på opplæring til og utøvelse av militært lederskap være et viktig supplement til de øvrige tiltak vi kan treffe for å realisere de fulle åndelige og fysiske forsvarsressurser i samfunnet.

Til 3. desember 1943

Av generalmajor Odd Lindbäck-Larsen

Den 3. desember 1968 ble 25års-minnet om opprettelsen av de norske polititropper i Sverige minnet ved et festmøte på Akershus. Vi gjengir her den tale generalmajor O. Lindbäck-Larsen holdt ved den anledning.

De mange tusen flyktninger som ned gjennom krigsårene kom over til Sverige, var en temmelig uensartet masse — av begge kjønn, alle aldre og med høyst forskjellig motivering. Hva de hadde felles, var misnøye med sin skjebne. Den takknemlighet og lettelse de hadde følt over at det var et Sverige å flykte til, forundstet snart overfor den irritabilitet som er flyktninglivets karaktertrekk. Irritabiliteten var likelig rettet mot alle varianter av myndigheter på alle nivåer — norske som svenske — i Stockholm som i London. Og noen titusener misfornøydte flyktninger er et problem, både sosialt og politimessig — og både for norske og svenske myndigheter. En oppgave for sosialministre og justisministre.

Flyktningene hadde enda en felles følelse — de ville hjem, hjem så snart det var mulig. Men forestillingene var høyst forskjellige om hvordan denne hjemkomsten skulle arte seg. Blant den våpenføre del av flyktningene var det en stor del som drømte om å få delta i befrielsen av Norge. De ville kanskje ha revansje for sine opp-

levelser under krigen i 1940 — kanskje også for sin mangel på opplevelser. Eller de ville ha hevn over okkupasjonstropper, gestapo eller nazister, eller de ville fortsette sitt arbeid fra de norske hjemmestyrker. Eller de ville ganske enkelt vite med seg selv at de hadde gjort sin innsats. Deres meget konkrete krav var å komme over til Storbritannia for å gå inn i de norske styrker eller i handelsflåten. Og det lykkedes faktisk ned gjennom årene å få 5000 mann over dit.

I London var en av de viktigste oppgaver for de norske myndigheter å forberede reetableringen av norske myndighetsorganer i Norge under den ganske ukjente situasjon som ville foreligge ved frigjøringen.

I denne sammenheng er det nok å nevne litt om problemet for forsvaret og for justisdepartementet.

Forsvarsdepartementet og Forsvarets Overkommando hadde behov for en bred oppbygging av norske styrker for å redusere behovet for alliert innsats under og etter frigjøringen i tid og omfang.

Justisdepartementet hadde et be-

hov for fra første øyeblikk landet var frigjort å reetablere et politikorps som okkupasjonstiden hadde fart temmelig ille med.

Forsvarets myndigheter måtte først og fremst konsentrere seg om oppbyggingen i Storbritannia, etter hvert også om oppbyggingen av hjemmestyrkene i Norge. Det var åpenbart at oppbyggingen av større styrker av hæren i Storbritannia ikke kunne få et omfang som sto i rimelig forhold til behovet. Lengselsfulle øyne måtte naturlig rette seg mot de mange tusen vernepliktige som etter hvert samlet seg i Sverige, og ønsket om å utnytte disse fikk også tidlig uttrykk i henvendelser til de norske myndigheter i Sverige. Men henvendelsenes karakter kan vel neppe på dette tidspunkt karakteriseres synderlig høyere enn som hertesukk. Men endog alt som kunne gjøres for å forberede en hurtig utnyttelse etter frigjøringen ville være en gevinst — og iallfall være en stimulans for flyktningene.

Kong Haakon holdt sommeren 1942 et par taler hvor han lovet Sverige-flyktningene at deres tid skulle komme, og han oppfordret dem til å holde seg i form. Det siste førte til at Kongens 70-års dag ble feiret i de norske flyktningemiljøer med idrettskonkurranser

102598

og kommandoløp, som synes å ha hatt en temmelig realistisk karakter her og der.

Våren 1943 sendte Forsvarets Overkommando oberst Berg til Sverige med et generelt direktiv om å gjøre det som gjøres kunne for å forberede den militære utnyttelse av de vernepliktige.

Justisminister Terje Wold kunne gå mere rakt på sak. Han mente at utdannelse av politi ikke kunne kompromittere Sveriges nøytralitet, og da han våren 1942 fikk kontakt med Øverdirektøren for den svenske kriminaltekniske anstalten, Harry Söderman, gikk denne straks inn på ideen, men det tok et år før det ble mulig for ham å ta saken opp. Det fantes jo en tredje part i spillet, tyskerne. Og behovet for norsk polititidannelse i Sverige tok tysk nederlag på forskudd. Og det var noe tyskerne var meget ømfintlige for.

Sveriges handlefrihet var, som alle andre staters under kriseforhold, bestemt av forholdet mellom egen militær styrke og den trusel som foreligger. I løpet av 1943 øket Sveriges militære styrke samtidig som den tyske strategiske handlefrihet avtok. Og våren 1943 ble det så og si offisielt kunngjort at balansepunktet var nådd ved at souschefen i Forsvarstaben oberst Ehrensvärd sendte ut boken «Hart mot hart» med et forord av Øverbefälhavaren.

Våren 1943 kom overlege Semb til Sverige, og tok seg med ubendig enusiasme og blikk for militære muligheter av flyktningproblemet på sin måte. Hans primære mål var å få flyktningenes helsemessige status fastslått og under kontroll, og da han og oberst Berg snart fant hverandre, fikk planen snart karakteren av avanserte militære sesjoner supplert med noen tids fysisk trening. Og dette kom da så smått i gang ut på sommeren.

Harry Södermans bestrebelser nådde på denne tid så pass langt

at det norske flagg den 11. juli kunne heises i den første politileir for 50 mann.

Omkring denne tid fant de tre herrer hverandre, og utover i august begynte begivenhetene å ta fart. På denne tid gikk Sverige — etter vurdering av den militære risiko, og omhyggelige militære forberedelser — til det skritt å stanse den ryske permittert-trafikk på de svenske jernbaner, som hadde vært til like stor forargelse blant svensker og blant nordmenn. Det gikk.

* * *

Nå i våres anmodet Sjefen for Hæren meg om å ta kontakt med general Berg og overlege Semb for å få presisert bakgrunnen for den begivenhet vi feirer i dag. Det ble en fasinende kveld. De to herrer var snart tilbake i høststuen 1943. Jeg fikk et bilde av et triumvirat som hadde en nesten undrende følelse av å ri på en bølge av uimotståelig medgang, da hvert tiltak, hvert ønske, hver idé bar frukter. De helseleirer som skulle tjene sine begrensede formål, den utdannelse som skulle tjene begrensede politiformål, fløt sammen og fikk et mere og mere militært preg.

«Ble kanskje noen svenske politimenn ansatt som ikke hadde militær utdannelse på forhånd», kvad Söderman. Fikk kanskje ikke svensk politi våpenopplæring? Se bare til de svenske feltpolitikompanier. Var det kanskje ikke samme oppgave som ventet det norske politi? Var det noe å komme til det vidstrakte Norge med en håndfull politikompanier — uten reserver?

Og fantombrigadene fra drømmenes verden begynte å anta temmelig håndgripelige konturer.

I slutten av september kom justisminister Wold til Sverige for å koordinere virksomheten. Sammen med — naturlig nok — den svenske sosialminister Møller og den svenske justisminister Bergquist besøkte han leirer hvor mitraljøs-

ilden knitret under besøket, uten at disse nærmest ansvarlige svenske myndigheter tok seg nær av det.

Justisminister Wold trakk opp en del hovedlinjer for det videre arbeid, bl a med hensyn til skillet mellom rikspoliti og reservepoliti, som begge hadde fått et temmelig militært preg. Deretter vendte han tilbake til London. Han forteller i et intervju i Kringkastingen i sommer at før han reiste til Sverige hadde han fått statsminister Nygaardsvolds noe motsrebende samtykke til å bruke fem millioner kroner til disse polititroppene hans.

Han kom tilbake og meddelte regjeringen at han hadde gitt triumviratet i Sverige bemyndigelse til å bruke seks.

«Va ni lurade oss bra med de där hälsoläger» sa oberst Swedlund til oberst Berg ut på høsten. Men han var ikke særlig forarget. Dels var han vel ikke lurt så meget, og fremfor alt ikke så lenge. Dertil hadde utviklingen foregått for hurtig.

Den foregikk med full sympati — og en viss oversikt — fra statsrådene Møller og Bergquists side. Statsministeren og enkelte kretser i forsvarstaben hadde også en viss teft av hva som foregikk, selv om det ville være overdrevet å si at de var orientert. Men rundt om i landet begynte militärbefälhaverna og landshövdingar å spørre hva det egentlig var som foregikk på Sveriges nøytrale jord, og desorienterte regjeringsmedlemmer spurte om det samme.

De første desemberdager ble oberst Berg stevnet inn til et formidabelt kollegium av representanter for de svenske myndigheter. Den følgende forhandling synes mest av alt å ha hatt karakteren av et regulært court of inquiry med oberst Ehrensvärd som en energisk, men objektiv og positiv hovedinquisitor. Men resultatet ble kungebrev av 3. desember 1943, som sanksjonerte utdannelsen av norske

og danske polititropper — under Harry Södermans kontroll på de svenske myndigheters vegne.

Ramme og organisasjon gjennomgikk adskillige tillempninger i månedene fremover. Men det vesentlige var

- at arbeidet var blitt legalisert og
- at polititroppene hadde fått en adoptivfar — den svenske hær.

Og armeens representant i denne funksjon ble oberst Swedlund. Triumviratet Berg, Semb og Söderman var blitt en vel samarbeidet kvartett.

Med rommelig hjelp av offiserer og materiell fra den svenske arme gikk utdannelsen sin gang — fra våren 1944 under ledelse av oberst Helset, med en viss selvstendighet for det egentlige rikspoliti under politifullmektig Kaltenborn. Det hele under oberst Berg som representant for Forsvarets Overkommando og for den norske legasjon.

Men det var enda polititropper og i prinsippet ment som den norske regjeringens ris bak speilet ved frigjøringen. Krigsmaktens prinsipale oppgave er likevel å være utenrikspolitikkens ytterste middel. Og ut på høsten 1944 ble denne oppgave akruell. Finland sluttet fred med Russland, og befrielsen av Finnmark var forestående. Regjeringen ville ha norsk militær medvirkning i dette, i større utstrekning enn det var mulig å skaffe fra Storbritannia.

En stridsgruppe på tre reservepolitibataljoner, tre rikspolitikompanier og spesialavdelinger ble samlet i Nord-Sverige under kommando av oberstløytnant Bryhn, som hadde spilt en fremtredende rolle under oppbygningen av polititroppene. Av disse ble en bataljon og to rikspolitikompanier fløyet til Kirkenes, og gikk inn i den norske gruppe som sammen med tropper fra Storbritannia —

under oberst Dahls kommando — rykket inn i Øst-Finnmark i samarbeide med russiske tropper, og en gruppe på politibataljoner og et rikspolitikompani — under oberstløytnant Bryhn — innledet fremmarsj mot Vest-Finnmark.

Polititroppene var i ånd og sannhet blitt en del av Norges regulære krigsmakt.

* * *

Det ligger utenfor mitt oppdrag å vurdere betydningen av polititroppenes innsats i maidagene 1945. Men jeg vil gjerne supplere med noe om den videre betydning.

Den svenske hær hadde samtidig med vår hær vært nede på et bunnivå i 1925, men siden hadde den fått gjennomgå en ubrutt og sterk utvikling frem til 1945. Vår hær hadde vel mere eller mindre utviklet seg etter samme linjer om ikke krigen var kommet.

Den svenske hær representerte derfor et korrektiv når den norske hær skulle bygges opp igjen. Denne gjenoppbygging måtte naturlig bli sterkt påvirket av impulser fra Storbritannia. Det hadde derfor sin store betydning at en rekke av de offiserer som i de nærmeste årene kom til å spille ledende rolle i utdannelsen, hadde dette korrek-

tiv i seg. Jeg nevner stillinger som sjef for Hæren, generalinspektør for Infanteriet og Kavaleriet, sjef for Infanteriets skyte- og vinter-skole, sjef for Infanteriets befalskole i Sør-Norge.

Siden den tid har først den svenske krigsskole, senere den svenske krigshøgskole stått og står fortsatt til gjestfri rådighet for vår høyere militærutdannelse. Dette har vært rikelig benyttet. Ca 100 norske offiserer har gjennomgått krigsskolen — eller Militörhögskolan, som denne nå heter — og det har knyttet stadig nye personlige bånd mellom de to rikers forsvaret og deres offiserskorps.

STÖTT FORSVARSSAKEN

